

Metsien hakkuita olisi syytä vähentää – mutta miten?

28.10.2022

Suomen metsien hakkuut ovat olleet kasvussa viime vuosina. Puuntuotannollisesti suurimpien kestävien hakkuiden raja on jo saavutettu usealla alueella Suomessa. Sen lisäksi, ettei nykyistä hakkuiden tasoa ole mahdollista pitää yllä puun riittävyyden takia, on muitakin syitä pyrkiä hillitsemään metsien hakkuita. Jo aiemmin tapahtuneet hakkuut ovat aiheuttaneet lajien ja luontotyyppien uhanalaistumista ja viime aikoina lisääntyneet hakkuut edelleen kaventavat uhanalaisen metsäluonnon tilaa. Lisäksi metsien hakkuut pienentävät Suomen hiilivarastoja ja hiilinieluja ja haittaavat siten pyrkimyksiä hillitä ilmastonmuutosta.

Ilmastosyistä Suomen metsien hakkuita ei voi perustella puupohjaisten tuotteiden hiilivarastoilla, koska valtaosa Suomen metsäteollisuuden tuotteista on lyhytikäisiä ja niihin sitoutunut hiili päättyy ilmakehään varsin nopeasti. Tuoreen kyselyn mukaan enemmistö suomalaisista kannattaa metsien hakkuiden vähentämistä ilmastotavoitteiden saavuttamiseksi. Kyselyn mukaan suomalaiset tuntevat laajasti kannattavan myös ajatusta, että lisääntyneistä hakkuista aiheutuvista luontohaitoista pitäisi maksaa korvausta. Voisi myös ajatella, että tuotetuista luontohyödyistä pitäisi maksaa korvausta. Kuka maksaa, miten ja kenelle?

Markkinat töihin

Ilmasto- ja biodiversiteettisyiden takia hakkuita on välttämätöntä alentaa. Markkinataloudessa ajatellaan, että ongelmat korjaantuvat tehokkaammin markkinamekanismein. Ympäristöongelmat johtuvat osittain markkinoiden epäonnistumisista. Epäonnistuminen on toisaalta se, että ympäristölle aiheutetut haitat eivät näy tuotteiden ja palveluiden hinnoissa ja kustannuksissa, mikä antaa markkinaetua ympäristöä pilaaville toimijoille. Toisaalta ympäristöhyötyjen tuottajaa ei palkita yhteiseen hyvään tuotetusta arvosta. Tehokkaimmin markkinoiden vääristymät korjataan puuttamalla näihin niin sanottuihin ulkoisvaikutuksiin yhtä aikaa.

Metsien ympäristöhyötyjen tuottamiseen on jo ehdotettu ja kokeiltukin markkinamenetelmiä. Luonnonarvokaupassa metsänomistaja saa tuloa luontoarvojen tuottamisesta, ja hiilikorvausjärjestelmässä metsänomistaja tuetaan taloudellisesti hoitamaan metsää niin, että puustoon ennättää sitoutua mahdollisimman paljon hiiltä. Laajasti käyttöön otettuna nämä luovat voimakkaan kannusteen ympäristöhyötyjen tuottamiseen. Näiden kannusteiden lisäksi tarvitaan mekanismi, joka siirtää liian suurilla hakkuilla tuotetun ympäristöhaitan tuotteiden hintaan.

Haittaverolla hakkuut kestäväälle tasolle

Jokainen meistä joutuu kärsimään muuttuvasta ilmastosta ja kokemaan luontokadon seuraukset. Liian suurista hakkuista aiheutuva julkinen haitta saadaan markkinaehtoisesti siirtymään metsäpohjaisten tuotteiden hintoihin ”aiheuttaja maksaa” -periaatteen mukaisesti ottamalla käyttöön haittavero, joka on kokemusten mukaan tehokas keino markkinoiden korjaamiseksi. Oikein mitoitettuna ja kohdennettuna mahdollisimman lähelle haitan syytä se korjaa tehokkaasti sekä tuotantotavan että kulutuksen aiheuttamat haitat.

Hakkuista menetettynä hyvinvointina aiheutettu haitta ei kasva lineaarisesti hakkuiden myötä. Jos valtaosa metsistä olisi hakkuiden ulkopuolella, tietyn kokoisesta hakkuiden kasvusta tuskin olisi suurta haittaa lajeille tai elinympäristöille, mutta nyt hakkuiden lisääntymisestä aiheutuu suuri haitta tilanteessa, missä monien lajien vaatimien elinympäristöjen määrä on hakkuiden seurauksena kutistunut murto-osaan niiden lähtötasosta. Haitan suuruus riippuu siitä, kuinka paljon hakkuita ennestään on tehty kyseisellä alueella.

Koska haitan määrä riippuu alueella aiemmin tehtyjen hakkuiden määrästä, myös haittaveron tulisi muuttua vastaavasti. Nykyisellä hakkuutasolla siis haittavero olisi korkea mutta mekanismin alkaessa purra ja hakkuiden vähentyessä myös haittavero pienenesi sitä mukaa, kun metsien hiilivarastot ja -nielut palautuvat sekä lajien elinympäristöt korjaantuvat. Haittavero painuisi nolnaan, kun hakkuut pienevät alle tutkimusperustaisesti asetetun kynnyksen. Haittaverosta saadun rahan ohjaaminen esimerkiksi elinympäristöjen ennallistamiseen tai luonnonarvokauppaan nopeuttaisi edelleen elinympäristöjen korjaantumista, ja johtaisi sitä kautta haittaveron nopeampaan alenemiseen.

Haitat ja hyödyt pörssikaupan kohteeksi

Alustava malli metsähakkuiden haittaverolle voisi olla seuraava. Veron määrätymisen olisi syytä olla alueellinen, esimerkiksi maakunnittainen. Ensiksi määritellään maakunnan hakkuille kynnyksen taso, jota vähäisempi hakkuiden määrä ei aiheuta ainakaan oletettavasti suurta luontohaittaa. Tämä täytyisi asettaa perustuen ekologisen tutkimuksen antamaan arvioon kestävien hakkuiden määrästä. Veroa alettaisiin kerätä vasta, kun hakkuut esimerkiksi viiden vuoden keskiarvolla ovat ylittäneet tämän turvarajan. Malli noudattaa haittaverotuksen perusperiaatetta, että verotetaan niitä asioita, joita ei haluta, siis liiallisia hakkuita, mutta ei veroteta hakkuita silloin, kun siitä ei todistettavasti ole haittaa. Koska hakkuista aiheutuva haitta kasvaa eksponentiaalisesti hakkuiden kasvaessa, myös haittavero hakattua kuutiota kohti kasvaa epälineaarisesti edeltäneen viisivuotiskauden hakkuiden mukaan.

Vero lankeaa puun myyjän maksettavaksi, joka sitten siirtää sen myyntihintaan. Lopulta vero päättyy tuotteen hintaan, siis kuluttajan maksettavaksi. Näin metsätaloustuotteiden hinta vaihtelee sen mukaan, kuinka paljon luontohaittaa sen tuottamiseksi tarvittu puubiomassan hakkuut ovat aiheuttaneet.

Luonnonarvokaupan tehokkaaseen toteutukseen on jo esitetty avoimen markkinapaikan luomista, missä metsänomistaja myy ostajalle tuottamansa luontoarvo. Luultavimmin hakkuisiin kohdistuvan haittaveron oikeudenmukainen ja tehokas toteutus vaatisi vastaavanlaisen hakkuupörssin perustamisen. Pörssissä puun myyjät ja ostajat käyvät kauppaa. Pörssin pitäjä, luontevimmin metsäkeskus, asettaa kauppoille transaktioveron, jonka suuruus vaihtelee lähihistoriassa tapahtuneiden hakkuiden mukaisesti. Metsäkeskus voisi samassa yhteydessä pyörittää luontoarvo- ja hiilikorvausten kauppaa.

Puu on ollut liian halpaa

Puuta jalostavan teollisuuden näkökulmasta vero näyttyy epätoivottavana, koska se nostaa raaka-aineen hintaa. Haittaverolla olisi kuitenkin markkinoita tasapainottava vaikutus, koska nousukaudella vero kasvaa ja taantumassa pienenee seuraten lähihistoriassa toteutuneiden hakkuiden määrää. Suomen metsäteollisuuden laajasti tunnistettu – ja tunnustettu – haaste on alhainen jalostusaste. Metsätaloutemme tuottama lisäarvo kansantalouteen on laskenut, kun puuta ei jalosteta korkean lisäarvon tuotteiksi vaan viedään suurina volyyymeinä selluksi keitettyinä muualla jalostettavaksi. Raakapuu on siis tästä näkökulmasta ollut liian halpaa eikä sen jalostamiseksi pidemmälle kotimaassa ole ollut taloudellista kannustetta. Haittaveron toisi kannusteen jalostusarvon kohottamiseen. Vessapaperia varmaan edelleen tuotettaisiin, mutta ei neitseellisestä kuidusta, vaan kierrätetystä.

Metsänomistajan näkökulmasta luonnonarvokauppa ja hiilikorvausjärjestelmä yhdistettynä hakkuiden määrään sidottuun haittaveroon muodostaisi aidon valintatilanteen metsien hoidolle. Taloudellisia arvoja painottava metsänomistaja voisi valita haluaako saada tuloa tuottamalla puuta vai ympäristöhyötyjä. Luontoarvoja korostava metsänomistaja saisi edelleen kannusteen omille tavoitteilleen.

Voittajia tällaisen yhdistetyn kannusteen ja haittaveron mallista myötä olisivat kaikki suomalaiset, jotka nyt maksavat hinnan korkeiden hakkuiden aiheuttamista luontohaitoista. Voiton puolelle jäisi myös valtiontalous, jos metsätalouden tuottama lisäarvo kansantalouteen kasvaisi metsätaloustuotteiden jalostusasteen nousun kautta.

Mikko Mönkkönen, soveltavan ekologian professori, Jyväskylän yliopisto